

जाहीरातीचे दर.

झालील पर्यावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास' पुणे ४.

अर्थ

वर्गाणीचे दर.

वार्षिक वर्गाणी
रु. ४(टपाल हंगील माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ७

पुणे, बुधवार, तारीख ९ जुलै, १९४१

अंक २८

निरनिराळ्या जिल्ह्यांत मुख्य ठिकाणी
व निरनिराळ्या केंद्रांवर प्रमुख
एजंट व प्रतिनिधी पाहिजे
आहेत, अर्ज त्वरित करावेत.

महाराष्ट्राची

पहिली म्युच्युअल विमा कं.

धी औंध म्युच्युअल लाइफ अँशुअरन्स सोसायटी लिमिटेड.

संस्थेची वैशिष्ट्ये

- कंपनी ब्रिटिश हिंदुस्थानांत रजिस्ट्रार ऑफ कंपनीज व सुपरिंटेंडेंट ऑफ इन्शुरन्स यॉजकडे रजिस्टर झाली आहे.
- कंपनीत शेअर-होल्डर्स नसून मिळणारा १००% नफा विमेशासक मिळतो.
- श्रीमंत राजेसाहेब औंध हे संस्थेचे आश्रयदाते आहेत.
- प्राथेक विमेशासक, मालक गणला जातो व त्यास भागिदाराचे सर्व हक्क प्राप्त होतात.

- सोसायटीने जरूर ती ठेव रिझर्व्ह बँकेकडे ठेविली आहे.
- सोसायटीस लागणारे मूळ भांडवल औंध स्टेट बँकिंग व इन्शुरन्स कं. या संस्थेने पुरविले असून देखील कंपनीचे व्यवहारावर तिचा अगर औंध संस्थानचा ताबा नाही.
- कार्यकारी मंडळाचे सभासद हे १०० टक्के विमेशासक प्रतिनिधी असतात.
- सोसायटी १०० रु. पासून वाढेल त्या रकमेचे विमे उतरते.

- ● ● डॉक्टर तपासणीखेरीज १,००० रु. पर्यंत विमे उतरले जातात. ● संपूर्णपणे स्वदेशी, काढकसरीची, अद्यावत शास्त्रशुद्ध तंत्रशास्त्र चालणारी ही महाराष्ट्राची पहिली व एकच म्युच्युअल विमा संस्था आहे.

माहितीसाठी लिहा. मॅनेजिंग डायरेक्टर,

औंध म्युच्युअल लाइफ अँशु.

सोसायटी लि.

६२ सरस्वती-विलास, पुणे २.

सरळ व सोप्या अटी मिळून अमि-
मानाने आपली संस्था म्हणून काम
करण्यास निवडण्यास योग्य अशी
ही संस्था आहे.

विविध माहिती

वालुकामय प्रवेशांचे आकमण

मानस आणि सरस्वती ह्या नद्यांस भरपूर पूर येऊन आजू-बाजूची वाळू त्यांतून वाहून जाण्याचे गेळीं दहा वर्षे पुरेशा पर्जन्याचे अभावी वंद हाल्यामुळे आजूबाजूच्या रुक्ष प्रदेशाचा व्याप-वाढत आहे. कच्छच्या रणांत दरसाल दोन फर्लागांची भर पडत आहे. हे असेच चालू राहिले, तर तीस वर्षांत सबंध उत्तर गुजराथ वालुकामय होऊन जाईल. श्री. सतीशचंद्र सेन ह्या भूमभशास्त्र-वेत्त्यांचे हे मत असून, सिंधू नदीचे पाणी वरील दोन नद्यांत कालख्यांतून आणून सोडवें, अशी उपाययोजना त्यांनी सुच-विली आहे.

युद्धफंड

व्हाइसरॉयच्या युद्ध फंडाचा आकडा ३१ मेअखेर ४ कोटि, २७ लक्ष, ८४ हजार रुपये झाला आहे. त्यांत फंडाच्या रकमेवर मिळालेल्या ५९ हजार रुपये व्याजाचाहि समावेश होतो.

मोडलेच्या जर्मन विमानांचे प्रदर्शन

मोडलेच्या एक जर्मन विमानाच्या बंगलोर येथील प्रदर्शनास तेथील ब्रिटिश रेसिडेंट ले. क. गॉडॅन ह्यांच्या समवेत मद्रासच्या गव्हर्नरॉनी भेट दिली.

२५० अब्ज रुपयांच्या विळावर सही

सुमारे २५० अब्ज रुपयांच्या लष्करी सचांची तरतूद कर-णाच्या विभास अमेरिकेच्या अध्यक्षॉनी नुकतीच संमत दिली. एवढ्या मोठ्या रकमेस मंजुरी देणारे जगातील हे पहिलेच बिल आहे.

व्यापारी दानत !

एका धंदेवाल्याच्या मुळानें आल्या बापाला विचारलें:— “व्यापारी दानत, दानत-लोक म्हणतात तें काय आहे ?” मुळाच्या वडिलांनी उत्तर दिले:— “हे पहा, तुझ्या दुकानांत एखाद्या मिन्हाडकानें पांच रुपयांच्या एका नोटेच्या ऐवजीं चुकून दोन नोटा दिल्या तर तुझ्या पुढें प्रश्न येऊन पडेणें, ‘मी हें माझ्या भागीदारास कळवूं का त्यापासून छपवून ठेवूं ?’”

बडोदे संस्थानची आर्थिक स्थिति

१९३९-४० अखेर बडोदे संस्थानाची जिंदगी १० कोटि, ९४ लक्ष रुपये होती. ह्यापैकी ५ कोटि, ३३ लक्ष रुपये रत्नेमध्यें, २७ लक्ष रुपये वीजगृहांत, ४७ लक्ष रुपये ओसा बंद-रांत व १६ लक्ष रुपये इतर ठिकाणी गुंतलेले आहेत. ३ कोटि, ५० लाखांचा रिझर्व्ह फंड आहे, त्यांतील व्याजांतून फायदेशीर भांडवली सचं करता येता. ळंड रज्जेन्स्य इकलायझेसन फंडांत ५० लक्ष रुपये आहेत. गुंतविलेल्या एकूण रकमेवर १९३९-४० मध्ये ३-६३% व्याज सुटलें.

ग्वालेरमधील रस्ते

ग्वालेरच्या पब्लिक वर्क्स सात्यानें १९३९-४० मध्ये २, ३७६ मैल लांबीचे रस्ते दुकसत ठेवण्यासाठी ८६ लक्ष रुपये सचं केले. १६ नवीन रस्त्यांचे काम हातीं घेण्यांत आलें, त्यापैकी ९ रस्ते पुरे झाले.

प्रेसिडेंट रुझवेल्ट ह्यांचे प्रचंड टपाल

जगांतील प्रमुख राज्यकर्ते आणि सुसद्दी ह्यांस येणाऱ्या सासणी पत्रांचा विचार करता प्रेसिडेंट रुझवेल्ट ह्यांचें टपाल सर्वांत मोठें आहे असें समजतें. त्यांस दररोज सरासरीनें ३,५०० ते ४,००० पत्रे येतात.

आनी अँन्ड नेव्ही स्टोअर्स लि.

वरील कंपनीची वार्षिक सभा एप्रिल १९४१ मध्ये इंग्लंडमध्ये भरली होती. कंपनीची विक्री गेल्या वर्षी पुढकळ कमी झाली, तरी तिला १२ लक्ष रुपये नफा झाला. भागीदारांस ७३ डिव्हिडंड मिळाले. कंपनीजवळील विद्युत् मालाची किंमत सुमारे १ कोटि रुपये आहे. स्टोअर्सच्या हिंदुस्थानांतील शाखांनी मोठ्या प्रमाणावर व्यवहार केला. त्यांनी सरकारकडून कंत्राटे मिळविली व जी मिन्हाडके इंग्लंडकडे जावयाचीं, तीं हिंदुस्थानांतच राहिल्यामुळे हिंदी शाखांचा सप वाढला. हिंदी शाखांचा ह्या वाढलेल्या सपा-मुळेच कंपनीची सुस्थिति इतकी चांगली राहिली. स्टोअर्सनें सिमला येथे एक शाखा नुकतीच उघडली आहे. कंपनीच्या नोकरपैकी ५०० नोकर युद्धकार्यासाठी गेले आहेत.

चेक्सची देवघेव

मुंबई येथील बँकर्स, क्लिअरिंग हाउसमध्ये २७ जून अखेर संपलेल्या आठवड्यांत १९ कोटि, २४ लक्ष रुपये किंमतीच्या १ लक्ष, १५ हजार चेक्सची देवघेव झाली.

विजेचे उत्पादन

टाटा हायड्रो इलेक्ट्रिक पॉवर सहाय्य कंपनी, ओब्र व्हॅली पॉवर सहाय्य कंपनी आणि टाटा पॉवर कंपनी ह्यांच्या अनुक्रमेण सोपोली, भिवपुरी आणि भिरा येथील वीजगृहांत मिळून १ जानेवारी ते २४ जून अखेर विजेचे तालीलप्रमाणें एकूण युनिट्स उत्पादन झालें:—

१ जानेवारी ते २४ जून

१९३९

१९४०

१९४१

३३ कोटि, ८३६ लक्ष; ३४ कोटि, १८ लक्ष; ४५ कोटि, ७३ लक्ष

नॅशनल सरकारास मान्यता

चीनमधील जपाननें पुरस्कार केलेल्या नॅशनल येथील “राष्ट्रीय” चिनी सरकारास जर्मनी, इटली, बल्गेरिया, हंगेरी, स्पेन, ह्या देशांनी कायदेशीर मान्यता दिली आहे.

नुकसान भरपाई

जर्मन पाणबोटॉनी अमेरिकेची रॉबिनमूर ही आगबोट बुडविली, त्याबद्दल अमेरिका जर्मनीकडे १० लक्ष डॉलर नुकसानभरपाई मागत आहे.

मेसल टूप

मेसल टुपाचा प्रसार अतिशय ह्याट्याचानें होत आहे. सेडेगां-वांतील लोकहि टुपांत मेसल करण्यास शिकले आहेत. मुंबई मार्केटिंग अधिकाऱ्यांच्या दौऱ्यांत त्यांना नुसट टूप नमुन्यादासल सुद्धा पहावयास मिळालें नाहीं, असें समजतें.

एस. व्ही. सुपनेकर, कुळकर्णी अँड सन्स लि.

वरील नांवाची सासणी लिमिटेड कंपनी नुकतीच रजिस्टर झाली आहे. तिचे अधिकृत भांडवल ५ लक्ष रुपये असून, तें ऑगॅडॅनरी, प्रफरन्स व डिफर्ड भागांत विभागलेलें आहे. श्री. एस. व्ही. सुपनेकर, श्री. आर. जी. कुळकर्णी व श्री. व्ही. ए. सुपनेकर हे कंपनीचे कायम डायरेक्टर आहेत. कंपनीच्या मेमोरॅंडम व आर्टिकल्सवर सद्दनें निटिंगचे अध्यक्ष श्री. काकुभाई नवारिया, मिन्सिपॉल चर्नजयराव गाढगीळ, दिवाणबहादुर शेते, श्री. आर. जी. कुबेर, इत्यादींच्याहि सहा आहेत.

अनुक्रमणिका

१ विविध माहिती ... ३१६	५ भाषण-रिपोन मुलसं- तील लढाया- दि वेळ- नांव बँक लि.-युद्ध युवाचा पुरस्कार	६ ५ जुलै, १९४१ ३३१
२ विविध विमा कंपन्या संकटास तोंड कसे देत आहेत! ३२७	६ निजाम संस्थानातील सोम्याच्या साणी ३३२	७ विचार-प्रवर्तक सहकारी बातम्या ३३३
३ सरकारी कंपनीस्योनी अदलाबदल ३२८	८ निषेध बाजार भाव ३३४	
४ स्फुट विचार ... ३२९		
५ अमेरिकेचा स्वातंत्र्यदिन- पावसाची हालहवाल- स्टालिनचे स्फुटिदायक		

अर्थ

बुधवार, ता. ९ जुलै, १९४१

ब्रिटिश विमाकंपन्या संकटास तोंड कसे देत आहेत ?

हिंदुस्थानात घ्यावयाचा बोध

युद्धाचे प्रतिकूल परिणाम सर्वच आर्थिक व्यवसायांवर कमी-अधिक प्रमाणात होणं अपरिहार्य आहे. ह्या व्यवसायांमध्ये विन्याचे क्षेत्र असे आहे की, प्रत्यक्ष युद्धात पडलेल्या देशांत ह्या धंद्याची स्थिति विशेष अडचणीची झाल्यावांचून रहाणं शक्य नाही. अशा अडचणींवर त्वास व राष्ट्रीय स्वरूपाच्या उपायांची योजना होणं क्रमगताच आहे. युद्धपरिस्थितीतून उद्भवणारे परिणाम हिन्दी आयुर्विन्याच्या धंद्यावर झाल्यावांचून रहाणार नाहीत. तथापि, ह्यासंबंधात ग्रेटब्रिटनचे उदाहरण विचारप्रवर्तक आहे. ब्रिटिश लोक बाहेरच्या क्षेत्रात प्रत्यक्ष उदत आहेत आणि आयुष्याच्या घातुक घोषव्यास कसून तोंड देत आहेत, एवढेच नव्हे तर त्यांच्याच देशांत सज्ज-विमानांच्या हल्ल्यामुळे नाश होत आहे. ह्या योगाने ब्रिटिश विमाकंपन्यापुढे कोणते विकट प्रश्न येऊन उभे राहिले आहेत त्याची कल्पना घेण्यास त्यापैकी काहींच्या वार्षिक सभोचे प्रसंगी प्रसिद्ध झालेल्या माहितीतल्या ठळक बाबींचा उल्लेख करणं आवश्यक आहे. ह्या कंपनीच्या किती चिकाटिने, निश्चयाने व कर्तृत्वबुद्धीने आपला उद्योग चालवीत आहेत ही रिफ्यूज अँडुअरन्स कंपनीच्या सत्त्याहसाराव्या वार्षिक सभेच्या वेळी तिच्या अध्यक्षानीं काढलेल्या उद्गारावरून दिसून येते. अडचणीच्या प्रसंगी कंपनीनीं कोणातें धोरण स्वीकारलें पाहिजे आणि संकटास न भितां त्यांस घेण्यानें कसे तोंड दिलें पाहिजे ह्या विषयांचा बोध त्यावरून हिंदुस्थानांत लोकांस घेतां घेण्यासारखा आहे. ह्या हल्ल्यांनें सार्ली दिलेल्या माहितीचे विशेष महत्त्व आहे.

रिफ्यूज अँडुअरन्स कंपनीपैकी सुमारे एकुणीससे लोक युद्धात गुंतले आहेत. त्यापैकी सुमारे पंधरासे कंपनीस वाहेरून काम आणून देणारे व देसरेस करणारे आहेत आणि अदीचसे मुख्य कचेरीतले नोकर आहेत. युद्धावर गेलेल्या लोकांच्या बायका त्यांचे जागी काम करीत आहेत आणि कित्येक पेन्शनर कामावर परत आले आहेत. मुख्य कचेरीतील कामास कार्या लावण्यांत आली आहे. सज्जच्या वैमानिक हल्ल्यामुळे पॉलिसी होल्डर्सची

पांगापांग झालेली आहे तरी त्यास शोधून काढून कंपनीं पीमियम गोळा करणें आणि विन्याच्या पैशाची भरपाई करणें हीं कामें मासुली रीतीनें करीत आहे. सज्जच्या हल्ल्यांमुळे कंपनीच्या इमारतीस इजा झाली तरी तिच्या योगानें रोजच्या कामांत व्यवस्था येणार नाही अशी व्यवस्था करण्यांत आली आहे. आयुर्विन्याच्या राष्ट्रीय आणि वैयक्तिक महत्त्वास अनुलक्षून कंपनीचे अध्यक्ष म्हणाले, "शांततेच्या काळापेक्षा युद्ध परिस्थितीत राष्ट्राच्या सामाजिक व आर्थिक जीवनांत आयुर्विन्याचें उपयुक्त कार्य फार मोठें आहे. सर्व देशभर विन्याचा प्रसार सारखा चालू आहे आणि त्याच्या मार्गांत अडचणी व निधेनणें असलीं तरीहि आपणांवर अवलंबून असणाऱ्या माणसांच्या संरक्षणासाठी आयुर्विन्याच्या योगानेंच तात्काळ जिंदगी निर्माण होते हा तत्वाची जाणीव जनतेस वाढत्या प्रमाणावर होत आहे.... आयुर्विमा हा लोकानीं केलेल्या वचतीचा एक प्रकार असून त्याचें राष्ट्रीय युद्ध-कामगिरीस मोठें सहाय होत आहे, कारण विमा कंपन्यांचा पुष्कळसा पैसा सरकारी कर्जरीसर्थात गुंतवळा जातो."

वरील कंपनीच्या पॉलिसीमध्ये युद्धाच्या घोष्याच्या विशेष अटी युद्धाचे पूर्वी दाखल केलेल्या आहेत. तरीहि ह्या पॉलिसीच्या पैशाच्या सर्वच रकमा देण्याचे. तिनें ठरवें आहे आणि नवीन पॉलिसीमध्ये काहीं सवलती देण्यांत येणार आहेत. ह्या कंपनीच्या ८७ लक्ष पॉलिसीज चालू आहेत आणि घोष्य वेळीं त्यांचे पैसे दिले जातात. त्यांची दररोजची सरासरी साडेतीन लक्ष रुपये भरते. युद्धावर गेलेल्या नोकरांस देण्यांत येणाऱ्या सवलतीचा जादा सर्वच कंपनी सोशीत आहे. युद्धामुळे एका बाजूनें व्यवस्थेचा सर्वच वाढत आहे तर दुसऱ्या बाजूनें रोख्यांत वगैरे गुंतवलेल्या पैशावरच्या व्याजाचें उत्पन्न घटलें आहे.

वेल्सेपन अँड जनरल अँडुअरन्स कंपनीची स्थापना होऊन शंबर वर्षे लोटली आहेत. तिच्या अध्यक्षानीं कंपनीच्या शाताब्धि-पूर्तीच्या प्रसंगी युद्धपरिस्थितीच्या तीन महत्त्वाच्या परिणामांचा उल्लेख केला. (१) व्याजाचे दर, (२) घुस्युंचे प्रमाण व (३) व्यवस्थेचा सर्व ह्या त्या बाबी होत. नवीन व्याजाचे दर उतरले आहेत, पण प्रारिंवरलें कराचे चढले आहेत. सध्या चालू असलेल्या पॉलिसीमध्ये घुस्युंचे प्रमाण गृहीत होतें त्या मानानें सध्या तें वाढलें आहे, आणि तें अधिक वाढण्याचा संभव आहे. युद्धामुळे व्यवस्थेचा सर्वच वाढला आहे आणि तो कमी होण्याचा रंग नाही. वाढलेला चालू सर्वच, मिळणारें कमी काम व पैशाच्या गुंतवणुकीवर पडणारा व्याजाचा हलका दर ह्या तिन्ही गोष्टी हिन्दी विमा कंपन्यांच्या मार्गांत अडचणी उत्पन्न करीत आहेत. त्यांस बोनसचे दर कमी करावे लागत आहेत, त्याचें कारण विशिष्ट युद्ध परिस्थिती हेच आहे. वेल्सेपन कंपनीच्या जिंदगीपैकी निम्मी कर्जरीख्यांतली गुंतवणूक आहे आणि रोख्यापैकी ७८ टक्के रोखे ग्रेटब्रिटनमध्ये आहेत. त्यावर माळमत्तेच्या तारणावर दिलेलीं कर्जे एकूण जिंदगीच्या ३ इतकी आहेत. त्यापैकी छानपुंगें कर्जे पॉलिसी होल्डर्सना स्वतःचीं बरे बांधण्याकरितां दिलेलीं आहेत. जिंदगीचे रोख्यांतली गुंतवणुकीचे व महाणावरलें कर्जाचे वरील आकडे उद्बोधक आहेत. रिफ्यूज अँडुअरन्स कंपनीनें आपल्या एकूण जिंदगीपैकी ५० टक्के रक्कम ब्रिटिश सरकारच्या रोख्यांत घातली आहे. त्याचा परिणाम कंपनीचे व्याजाचें उत्पन्न घटण्यांत झाला आहे. तथापि ही गुंतवणूक ब्रिटिश रोख्यांत असल्यानें त्यांची वाजारभावानें होणारी किंमत ताजेबंदीत दाखवलेल्या किंमतीच्या मानानें अधिक आहे. ब्रिटिश विमा कंपनीच्या आपल्यापुढें त्याच्या अवघड प्रश्नांचा निकाळ कसा करीत आहेत आणि आपलें स्थान कसे स्थिर रावीत आहेत ह्याचें दोन कंपन्यांच्या उदाहरणावरून वर दिग्दर्शन केले आहे, तिचुडे हिन्दी विमा कंपन्यांचें लक्ष जाणें आवश्यक आहे.

सरकारी कर्जरोख्यांची अदलाबदल

प्रो. काळे ह्यांचे मुंबई रेडिओवर भाषण

(मुंबई रेडिओ स्टेशनच्या ह्यारोकटाचे कुपोमुळे प्रसिद्ध करण्यांत येत आहे.)

चाहू महिन्याच्या दुसऱ्या आठवड्यांत हिंडुस्थान सरकार आणि रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया ह्यांनी विशिष्ट सरकारी रोख्यांच्या अदलाबदलीची एक योजना जाहीर केली आणि तिची अंमल-चजावणी गेल्या १६ ते २१ ह्या तारखांच्या अवधीत करण्यांत आली. ह्या अदलाबदलीचे स्वरूप, उद्देश व परिणाम ह्यांविषयीची माहिती सामान्य हिंदी नागरिकांस होणे अगत्याचे आहे. सरकारी कर्जांच्या संबंध राष्ट्रीय संपत्तीशी निकट रीतीने येतो आणि सध्याचा युद्ध परिस्थितीत तर ह्या प्रश्नाचे महत्त्व विशेषच आहे. काही प्रकारचे आपले कर्जरोखे परत घेऊन त्यांच्या मोबदल्यांत दुसऱ्या प्रकारचे रोखे देण्याची आवश्यकता सरकारास कांवाटली असें कोणीहि विचारील आणि त्यास समाधानकारक उत्तर देणे आवश्यक आहे. पण हें स्पष्टीकरण करण्यापूर्वी प्रस्तुत योजनेची भुंबीपठिका सांगितली पाहिजे आणि हेंच विवेचन महत्त्वाचे आहे.

इंग्लंडमध्ये कर्ज कां काढले ?

रेल्वेज, काळेवे, इत्यादि कामांस भंडवळ लागत किंवा युद्ध-प्रतिस्पर्धेचा अभावद्वय सर्व होतो. ह्या पैशाचा पुरवठा कोणत्याहि राष्ट्रीय सरकारास आपल्या मासुली उत्पन्नामधून किंवा कर्जांच्या मार्गानें करता येणे शक्य नसतें आणून त्यास देशांत किंवा देशा-बाहेर कर्ज काढून जरूर तो पैसा उभारावा लागतो. ह्याप्रमाणें हिंडुस्थान सरकारनें कोट्यबाधि रुपयांची कर्जे ह्या देशांत व इंग्लंडमध्ये काढली आहेत. काही वर्षांमार्गे सरकारास लागणारा पैसा सर्वेद ह्या देशांत कर्जाळ मिळण्यास अडचण पडे आणि त्यास लंडनच्या नाणेबाजाराचा आश्रय करावा लागे. अलीकडे ही परिस्थिति बदली आहे आणि हिंडुस्थान सरकारास देशांतल्या देशांत पुरेसे कर्ज मिळते. तथापि, लंडनमध्ये मार्गे उभारलेली कर्जे शिल्लक असून त्यांवरील व्याज व त्यांचें मुद्दाले तेथें पौंड-स्टॅडिंगच्या चलनांत यावीं लागतात. ह्या कर्जांपैकी काही मुदतबंदी व काहीं विनयुक्तबंदी असतात. परदेशांत काढलेल्या कर्जांच्या बाबतींत एक अडचण असते आणि ती परराष्ट्रीय चलनांत त्यांच्या फेडीची व त्यांवरील व्याजाच्या देण्याची तजवीज करण्याचे संबंधांत उद्भवते. परराष्ट्रीय व्यापाराची स्थिति आणि हुंडणावळीचा दर ह्यांवावर परदेशी देण्याची परिस्थिति अवलंबून रहाते आणि राष्ट्रीय चलन व्यवस्थेशीहि तिचा संबंध येतो. देशांतल्या देशांत सरकारी कर्ज काढलेले असले तर त्यांवरील व्याज बाहेर पाडवावे लागत नाही आणि त्याची विभागीय आपल्याच लोकांमध्ये होते ही गोष्टहि येथें लक्षांत ठेवली पाहिजे. परराष्ट्रीय कर्जांच्या जागी स्वदेशांत काढलेले कर्ज दाखल करता आले तर तें राष्ट्रीय हट्ट्या फायदेवीर होईल हें स्पष्ट आहे. नवीन कर्ज देशाबाहेर न उभारण्याची व्यवस्था करता येईल, पण पूर्वी काढलेल्या परराष्ट्रीय कर्जांचे रूपांतर व स्थलांतर करुं करता येईल ? ह्या प्रश्न येथें उद्भवतो आणि त्याचें उत्तर देणें जरूर आहे.

आपल्या मालकीचा परराष्ट्रांतील पैसा

मुदतबंदी कर्जांची मुदत संपण्याचे वेळीं त्यांचा पैसा लंडन-मध्ये देऊन टाकावयाचा आणि तेवढ्या रकमेचें कर्ज ह्या देशांत काढावयाचें हा रोख्यांच्या अदलाबदलीचा एक प्रकार आहे असें

म्हणतां येईल. तसेंच आपले रोखे परराष्ट्रीय बाजारांत विकत घेऊन त्यांची फेड केव्हाहि करतां येणें शक्य आहे. तथापि, परदेशी कर्जरोख्यांचें मुद्दल देऊन टाकावयाचें म्हणजे लंडन-सारख्या रोखे बाजारांत आपल्या मालकीचा पैसा जमा झालेला असला पाहिजे, आणि मुख्य अडचण. नेहमीं येते ती आपला पैसा बाहेर पांडवून ठेवण्यांत येते. बाहेरच्या व्यापारी क्षेत्रांत आपली राष्ट्रीय शिल्लक जमा होण्यास आपल्या देशाचें व्यापारी व इतर आंतरराष्ट्रीय देवघेवीत येणें निघणें आवश्यक आहे. हिंडुस्थानच्या निर्गत व्यापाराची किंमत आयात व्यापाराच्या किंमतेपेक्षा सामान्यतः अधिक असल्याकारणानें ह्या देशाचें येणें लंडनमध्ये जमा होत असतें आणि त्यामधून आमच्या सरकाराचें तेथील देणें भागवले जातें आणि ह्याचमुळे हुंडणावळीचा दर स्थिर राहण्यास सहाय होतें. परदेशी कर्जरोख्यांची फेड करून त्यांच्या एवजी स्वदेशी रोखे आपल्या लोकांस यावयाचे म्हणजे राष्ट्रीय सरकाराची शिल्लक लंडनसारख्या प्रमुख नाणें बाजारांत जमा झालेली असली पाहिजे आणि ही जमा आयात-निर्गत व्यापाराची अनुकूला व हुंडणावळीची समाधानकारक स्थिति ह्यांवर अवलंबून राहणार हें बरील विवेचनावरून स्पष्ट होईल.

अनुकूल परिस्थिति

हिंडुस्थान सरकारानें लंडनमध्ये काढलेली मुदतबंदी कर्जे शिल्लक आहेत त्यांच्या जागी ह्या देशांत काढलेल्या कर्जांची स्थापना करावयाची तर ह्या अदलाबदलीच्या संबंधांत चाहू युद्धांत फाय परिस्थिति आहे ती आतां पाहूं. युद्धक्षेत्र हळूहळू विस्तार पावल्यामुळे हिंडुस्थानचा निर्गत व्यापार घटला आहे. त्याचप्रमाणें आयात व्यापारहि अत्यंत संकुचित झाला आहे. हिंडुस्थानचीं युरोपांतील व इतर गिन्हाइकें येथील मालास बंद झालीं आहेत आणि समुद्रावरील वहातुक धोक्याची व लवाची होऊन आयात व्यापार मर्यादित होऊन गेला आहे. युद्धोपयोगी मालाच्या निर्गतीस प्राधान्य देणें अगत्याचें असल्यानें ब्रिटिश साम्राज्यांतर्गत देश व अमेरिका ह्यांचांशी हिंडुस्थानचा व्यापार चाहू आहे आणि त्यानें शत्रु राष्ट्रांशी शांततेच्या काळीं देवघेव होत असे तिची जागा घेतली आहे. युद्धोपयोगी कच्चा-पक्का माल पुरवण्याचें हिंडुस्थान हें प्रमुख क्षेत्र बनले आहे, ह्या कारणांनें निर्गत-आयात व्यापाराचे पूर्वीचें प्रमाण टिकले आहे. तथापि येथें महत्त्वाची गोष्ट सांगावयाची आहे ती ही कीं हिंडुस्थान सरकार साम्राज्य सरकारच्या वतीनें विविध प्रकारांच्या मालाची खरेदी करून त्याचा पुरवठा करीत आहे. ह्या मालाची किंमत हिंडुस्थानच्या सात्यावर लंडन येथें जमा होते आणि ही रकम हळूहळू फुगणें स्वाभाविक आहे. हिंडुस्थान सरकारचे पैशाच्या देवघेवीचे व्यवहार रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडियाच्या मार्फत होतात आणि त्या बँकेत सरकारच्या लंडनमधील सात्यांत साम्राज्य सरकारकडून येणाऱ्या रकमा जमा होतात व त्या तापुल्या गुंतवल्या जातात. रिझर्व्ह बँकेनें आपल्या चलन निर्घातील काही विशिष्ट किमान भाग लंडनमध्ये स्टॅडिंग रोख्यांत गुंतवलाच पाहिजे असा कायद्याचा निबंध आहे. परंतु वर सांगितलेल्या कारणामुळे ही मर्यादा ओलांडली जाऊन तिकडील शिल्लका विलक्षण फुगल्या. १९३९ सालच्या सप्टेंबर महिन्याच्या प्रारंभी बँकेच्याजवळ लंडन येथें शिल्लक होती ती चाहू वर्षांच्या जोनेवारी असेर जवळ जवळ तिपट झाली. एवढा सरकारी पैसा लंडनमध्ये अडकून पडू देणें रिझर्व्ह बँकेस गैरसोयीचें झालें. इंग्लंडलाहि हिंडुस्थानचें हे मोठे देणें झालें त्याची व्यवस्था ह्या देशांनें ब्रिटिश रोख्यांत पैसे लंडनमध्ये गुंतवून करावी का काय असा प्रश्न येथें उद्भवतो.

(अपूर्ण)

स्फुट विचार

अमेरिकेचा स्वातंत्र्यदिन

यंदाच्या अमेरिकेतील स्वातंत्र्यदिनास विशेष महत्त्व प्राप्त झाले होते. गेल्या चवथ्या तारखेस प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांनी अमेरिकन जनतेस उद्देशून भाषण केले, त्यांत सध्याच्या युद्धपरिस्थितीत स्वातंत्र्यदिनाचे रहस्य आपल्या राष्ट्रास व सर्वदूर जगास किती निष्ठाळ्याचे आहे ह्याचे गंभीर बाणीने वर्णन केले. अमेरिकन लोकांनी १७७६ साली स्वतःचे स्वातंत्र्य जाहीर केले आणि आजवर ते टिकवले आहे. नास्वी जर्मनीने युरोपांत जो घुमाकूळ अलीकडे चालवला आहे, त्याचे परिणाम अमेरिकेस भोगावे लागणार असल्याने हिटलरशाहीचा प्रतिकार करणे अमेरिकेचे आद्य कर्तव्य आहे असे त्यांनी सांगितले. जगातील इतर राष्ट्रांचे स्वातंत्र्य जर्मनीने नष्ट केले असता अमेरिकेचे स्वातंत्र्य टिकणे शक्य नसल्याने अमेरिकन लोकांनी जुटीने, निष्ठयाने व स्वायत्त्यागपूर्वक जर्मनीतील हुकुमशाहीचे निर्मूलन करण्याच्या कामास लागले पाहिजे असा संदेश प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांनी आपल्या लोकांस दिला आहे. युरोपमधेच चालवलेल्या युद्धाशी आपणांस काय करावयाचे आहे अशी मनोवृत्ति अमेरिकेकडे काही लोकांची दिसते, तिहा त्यांनी क्षणक्षणित उत्तर दिले आहे. हुकुमशाहीना बाकीचे जग उजाड करून टाकले असता त्यांत अमेरिकन राष्ट्र तेवढे स्वतंत्र व सुखी राहिले ही कल्पना किती वेडेपणाची आहे हे त्यांनी स्पष्ट केले. मि. रुझवेल्ट बुद्धिनी ह्या प्रसिद्ध अमेरिकन मुत्सयाने स्वतःच्या स्वातंत्र्याचे रक्षण व्हावयाचे असेल तर प्रथम इंग्लंडने हिटलरशाहीशी चालवलेल्या निगराच्या झगड्यांत अमेरिकेने त्या राष्ट्रास सर्व प्रकारचे सहाय सद्य हातांनी दिले पाहिजे असे स्वातंत्र्य दिनासंबंधाने भाषण करतांना सांगितले. इंग्लंड हा आज राष्ट्रीय स्वातंत्र्याचा बालेकिल्ला आहे आणि त्यावर हिटलर हेड्डे स्वतंत्र आहे. तो किल्ला शत्रूने सर केला असता अमेरिकेचे स्वातंत्र्य धोक्यांत येणार हे निश्चित असल्याने इंग्लंडचे युद्ध ते आपले युद्ध असे अमेरिकन लोकांनी समजले पाहिजे, हा मि. रुझवेल्टी त्यांच्या भाषणाचा मथितार्थ होता.

पावसाची हालहवाल

शेतीच्या धंद्याच्या म्हणजे हिंदी राष्ट्राच्या आर्थिक सुस्थितीच्या दृष्टीने पाऊसपाणी पुरेसे व व्यवस्थित होणे अगत्याचे असते आणि उन्हाळा संपल्यापासून सर्वांचे लक्ष पावसाकडे असते. चालू साली पाऊस चांगला होईल असे भविष्य सरकारच्या हवामान सात्याने वर्तवल्यामुळे लोकांस समाधान वाटत होते. त्याप्रमाणे शेतीच्या हंगामास प्रारंभ बरा झाला. परंतु पहिल्या एसाड-दुसऱ्या पावसानंतर तीन आठवड्यांच्या बरधा काळ कोरडा मेळा आणि जनतेस काळजी वाटू लागली. मद्रास व बंगाल प्रांत यांमध्ये अतिवृष्टि झाल्याच्या बातम्या येत होत्या, त्याच वेळी मुंबई प्रांतात पावसाने ओढून घेतले होते. गेल्या महिन्याचे असेरीस शेवटी पाऊस पडण्यास प्रारंभ होऊन जनतेच्या चिंतेचा निरास झाला. एकंदरीने हा पाऊस ह्या प्रांतांत सर्वत्र चांगला झाला आहे. तथापि, अतिवृष्टीची आपत्ति विविध भागांवर आलेली आहे. मुंबई-पुणे मधील बोरपाडीत अतिवृष्टीमुळे आगगाडीच्या वहातु-कमीस अडथळे द्यावची कमीअधिक प्रमाणांत येतात आणि कल्याण जवळच्या भागांत पूर लोटतो असा अनुभव मधून मधून येतो.

परंतु यंदा जी. आय. पी. रेल्वेवर अतिवृष्टीमुळे रस्ते वाहून गेले, त्याबरोबर बी. बी. अॅन्ड सी. आय. रेल्वेवर तशीच स्थिति झाल्याने मुंबई शहराचा बाहेरच्या प्रदेशाशी असलेला संबंध तुटून जनतेची विलक्षण गैरसोय झाली. माणसांची व मालाची वहातूक कित्येक दिवस बंद पडली एवढेच नव्हे, तर तारिचे व टेलिफोनचे दळणवळण अशक्य झाले. प्रवासास निघालेली माणसे दोन्ही रेल्वेजवर जागजागी अडकून पडली. मुंबईची वर्तमानपत्रे बाहेर लोकांस तीन दिवस मिळाली नाहीत. पुण्याहून मुंबईचे साचलेले टपाल व तारा ही विमानाने न्यावी लागली ह्यावरून अतिवृष्टीने उडवलेल्या घोट्याच्याची कल्पना येण्यासारखी आहे. अनेक वर्षांत असा अनुभव न आल्याने त्यास एक प्रकारचे अपूर्वत्व प्राप्त झाले. रेल्वेचे अधिकारी रस्ते दुकसत करून वहातूक पुनः चालू होण्याबद्दल शिकसत करीत आहेत, बी. बी. अॅन्ड सी. आय. रेल्वेवर नाडूरुली अधिक मोठ्या प्रमाणावर झाल्यामुळे तीवरील वहातूक पूर्वतः होण्यास जात अवधि लागणार आहे.

स्टालिनचे स्फुटिदायक भाषण

युरोपच्या इतर भागांतील आपले चढाईचे धोरण यशस्वी होईपर्यंत रशियाशी मित्रत्वाचे धोरण बरकाती रीतीने चालू ठेवावयाचे आणि तिफ्टचा कार्यागम आटोपला की बॉल्शेव्हिकांचा समाचार घ्यावयाचा असा हिटलरचा नेत होता हे आता स्टालिनच्या लक्षांत आले आहे. युरोपमधे जर्मन नास्वीची सत्ता एकमेवाद्वितीय रूपे स्थापनावयाची ही हिटलरची महत्त्वाकांक्षा आहे आणि या बर्चरत्नाच्या जोरावर एशिया, आफ्रिका व अमेरिका ह्या संघांत हातपाय पसरून दिग्विजय संपादन करावयाचा असाहि त्याचा हेतु आहे. पूर्वी एशियांत जपानला हातां धरले असता आपला उद्देश सहज रीतीने तडीस जाईल असे वाटून हिटलरने त्या राष्ट्राशी जगाची नवी बघी बसवण्यासाठी इटलीस बरोबर घेऊन निकुट्याचा करार केला. प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांनी जर्मनीचा हा कावा मागेच ओळखून अमेरिकन संघाच्या संरक्षणासाठी इंग्लंडला सहाय देण्याचे ठरवले. रशियन बॉल्शेव्हिक मात्र जर्मनीशी झालेल्या मित्रत्वाच्या करारावर विसंबून बेफिकर राहिले. हिटलरच्या शब्दांवर टाकलेल्या विश्वासाचे फळ रशियास आता मिळाले आहे. रशियावर जर्मनीने स्वारी आरंभिली तेव्हा हिटलरची ह्या चढाईची कित्येक माहितीची ज्यपत तयारी झालेली होती आणि बॉल्शेव्हिक बेसाधक होते. शिवाय ही स्वारी रशियाच्या संबंध पश्चिम सरहद्दीवर एकदम चालू झाली आणि ती जर्मनीच्या ठराविक पविच्याने मोठ्या व विस्तृत प्रमाणावर झाली. ह्या कारणाने सरहद्दीवरील पांच निरनिराळ्या टापूंमध्ये जर्मन फौजा घुसू शकल्या. बॉल्शेव्हिक सैन्याने शत्रूचा प्रतिकार जोराने करून त्याचे पुढळ नुकसान केले. स्टालिनने नुकतेच एक जाहीर भाषण केले त्यांत जर्मन फौजांची रशियन मुलखांत आलेली प्रगति प्रांजलपणाने कबूल करण्यांत आली आहे. बॉल्शेव्हिकांच्या तत्त्वाविरुद्ध आपली मोहीम आहे असे हिटलर आता म्हणत आहे, त्यास स्टालिनने उत्तर दिले असून नेपोलियनचा मार्ग जसा रशियांत नाश झाला तसाच नाश हिटलरचा आपण केल्यावांचून रहाणार नाही असे स्टालिनने म्हटले आहे. जर्मनी आर्बिज नाही ही मोष्ट गेल्या महायुद्धांत सिद्ध झाली आहे. त्यावेळी अँग्लो-फ्रेंच सहकाराने जर्मनीस पराभूत केले आणि प्रस्तुत प्रसंगी अँग्लो-रशियन सहकार्य हिटलरला लोडवल्यावांचून रहाणार नाही

बला आत्मविश्वास त्यांनी प्रकट केला. युद्ध खोरांनी व नेटानें चालवण्यांत सर्व रशियन जनतेनें उसाहानें भाग घ्यावा आणि शत्रूच अंगावर घेऊन त्याच उलथा पाढावा असा संदेश स्टालिननें आपल्या लोकांस असेरीस दिला.

रशियन मुलखांतील लढाया

रशियाच्या मुलखांत शिरून उत्तरेस बाल्टिक समुद्र व दक्षिणेस काळा समुद्र ह्या दोन टोकांमधील त्या देशाच्या सबंध पश्चिम भागांत जर्मनीनें जोराचे हद्दे बंदविठे आहेत. उत्तरेच्या बाजूस फिनलंड आणि दक्षिणेकडे रुमानिया ह्यांच्या सैन्याची मदत घेऊन जर्मनीनें रशियन मुलखांत बऱ्याच अंतरापर्यंत मुसंडी मारून चाल केली आहे. जर्मन सेनागणांचे रशियन स्वारीतेले लष्करी दबावेच फ्रान्समध्ये त्यांनी यशस्वी रीतीनें चासवलेल्या. दबावेचांच्या घर्तीवर आहेत. चिळसती गाड्या व विमाने ल्केनें शत्रूच्या मुलखांत घुसवून स्वसंरक्षणार्थ अचसर धावयाचा नाही हें जर्मनीनें लष्करी घोषण आहे. रशियन मुलखाच्या पश्चिम भागांत ह्याप्रमाणें पांच निरनिराळ्या क्षेत्रांत जर्मनी एकाच वेळीं पुढें चाल करून जात आहे. तुलनात्मक दृष्टीनें पहातां जर्मनीनें पादाक्रांत केलेले पश्चिम युरोपांतले देश आकारानें लहान असल्यानें त्यांचें आक्रमण इतकेसें अवघड नव्हतें. रशियाची गोष्ट त्याचेद्वन निराळी आहे. रशिया हा देश अफाट आहे. गर्दी करून तो व्यापून टाकणें जर्मनीस शक्य नाही. उलट, जर्मन सैन्ये जितक्या अंतरावर त्यांत घुसतील तितक्या अंतराच्या योगानें त्यांच्या अडचणी वाढणार आहेत. स्वदेशांतून ठांब अंतरावरून उरसद आणणें जर्मन सेनानीस अवघड जाईल आणि रशियन लोक जर्मन फौजांस मागून, बाजूनें व पुढून सतावून सोडल्यावांचून रहाणार नाहीत. शत्रूस मागून-घुसून घेऊन जरूर पडल्यास देश उत्राड करून टाका आणि त्याच्या हातीं कोणतीहि युद्धोपयोगी सामुग्री पडणार नाही असें करा, अशा आशय्याचा संदेश स्टालिननें आपल्या लोकांस दिला आहे. कांहीं अंतर तोडून पुढें गेल्यावर जर्मन फौजांस रशियाचा प्रतिकार जाणवेल अशा रीतीनें होऊं लागला आहे. जर्मन सैन्याची चाल मंदावली आहे आणि रशियन सैन्याचे उलट हद्दे त्याच्यावर होऊं लागले आहेत, अशा बातम्या येत आहेत, त्यांचे रहस्य स्टालिनच्या लढण्याच्या घोषणावरून स्पष्ट होत आहे. शत्रूची प्रगति आणि स्वतःची शालेळी हाणि स्टालिननें नाकबुल केलेली नाही. जर्मनीची सैन्ये व लढाऊ साधनें ह्यांचा रशियानें केलेला नाशहि येथे हिशेबांत घेतला पाहिजे. हिटलरनें आलेलेल्या रशियन स्वारीच्या योजने-प्रमाणें जर्मन सैन्यांस यश मिळालेले नाही, ही गोष्ट येथे लक्षांत आल्यावांचून रहात नाही.

दि घेडगांव बँक लि., बेडगांव

वारिल बँकेचा ३१ मार्च १९४१ अखेरेचा ११ वा वार्षिक रिपोर्ट व ताळेबंद आमचेकडे आला आहे. बँकेचे भाग भांडवल आतां ७४,०८० रुपये झाले आहे, म्हणजे गेल्या वर्षीच्या मानानें त्यांत १२,७४४ रुपयांची वाढ झाली आहे. बँकेकडील ५ लक्ष, ७२ हजारान्या ठेवीपैकी ३ लक्ष, ८१ हजार रुपये मुदती ठेवांत व १ लक्ष, ४ हजार रुपये सेविंग्ज ठेवांत आहेत. ठेवीवरील न्याज बँकेनें कमी केले तरी ठेवीच्या रकमेत ७३ हजारानां भर पडली, हें जनतेच्या वाढत्या विश्वासाचें निदर्शक आहे. बँकेचा रिझर्व

फंड १०,०७८ रुपयांचा असून आतां त्यांत १ हजार रुपयांचा वाढ झाली आहे. बुडीत कर्ज फंड, डिबिडंड ईकलायसेशन फंड, इत्यादि फंड मजबूत करणयाचें बँकेचे घोषण आहे बँकेची कर्जे, कॅश क्रेडिट्स इत्यादीमध्ये ५ लक्ष, २७ हजार रुपये आहेत. बँकेची संकेतधर येथील नवीन शाखा चालू वर्ष अखेर आपल्या पायावर चांगल्या रीतीनें उभी राहू शकेल, इतकेंच नव्हे तर ती ताळेबंदीस बज्रकटी आणील, असां दायरेवर्तस विश्वास वाटत आहे. होसूर येथील शाखाहि बऱ्या स्थितीत चालली आहे. अहवालाचे वर्षअखेर बँकेस निवळ नफा ४,६१५ रुपये उरला, त्यांतून भागीदारांस द. सा. द. शे. ६ रु. १४ आ. (कर वजा करून) डिबिडंड देण्याकडे ३,२५० रुपयांच्या विनियोग करणयांत आला. १९३२-३३ सालापासून आतांपर्यंत बँकेनें द. सा. द. शे. ६ रु. ४ आ. पेक्षा कमी डिबिडंड कर्षांच दिलेले नाही व तीन वर्षे तर तिनें १० रु. वरानें डिबिडंड वाटले होते. वरील माहितीवरून बँकेची प्रगति कशी होत आहे, हें दिवून येईल. श्री. एन. रामराव हे बँकेचे अध्यक्ष असून श्री. एच. एस. कुळकर्णी हे मॅनेजर आहेत.

शुद्ध दुधाचा पुरवठा

शुद्ध व सकस दुधाच्या पुरवठ्याचा प्रश्न समाधानकारक कसा सोडवितां येईल, ह्याविषयी हिंदुस्थान सरकारच्या अॅग्रिकल्चरल मार्केटिंग सल्लागार अधिकाऱ्यानें सरकारकडे सूचना पाठविल्या आहेत, त्या उद्देगोपक आहेत. गालिच्छ गोठे, दुधाची गोठ्या प्रमाणावर मेसज आणि लहान सहान दुधवाल्यांमार्फत दुध घरोघर पोचविण्याची अवयवस्थित पद्धत ह्या तिन्ही कारणांमुळे चांगल्या दुधाचा पुरवठा अशक्यमाय झाला आहे. दुध पुरवठ्याचा प्रश्न इतर देशांत राष्ट्रीय महत्त्वाचा समजला जातो, परंतु हिंड-स्थानांत त्याचेकडे दुर्लक्ष केले जातें. सहारांतून गोठ्यांचें उच्चाटण करून सेडेगांवांतील दुध गोळा करून तें सहरी लोकांस पुरविण्याचें काम कार्यक्षमतेनें केले, तर हा प्रश्न सुटण्यासारखा आहे. हें काम अनेकांनीं न करतां एका मध्यवर्ती संस्थेनें हें हातीं घेणें अधिक सोईचें होईल. कराची, दिल्ली, मुंबई, मद्रास, कलकत्ता, कानपूर आणि नागपूर ह्या शहरांत हा प्रयोग प्रथम करून पहावा व व त्यासाठी लागणारे भांडवल प्रांतिक सरकारनें अगर म्युनिसिपॅलिट्यानें द्यावें अशी मार्केटिंग सल्लागार अधिकाऱ्याची शिफारस आहे.

व्यवस्था फुटत गेली

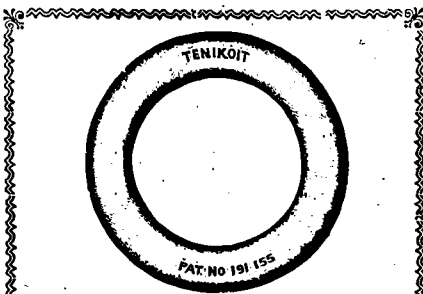
गेल्या रशियन राज्यक्रांतीच्या सुरवातीस एका अमेरिकन पत्राचा बातमीदार मॉस्को येथें गेला. न्यूयॉर्क सोडण्यापूर्वी त्यानें पत्राच्या संपादकास, "मी रशियांत असतानाच लेडिन मरण पावणें शक्य आहे. ही बातमी बाहेर फुटू दिली जाणार नाही. परंतु मी आपल्या पत्रास "सर्वांसाठी पैसे पाहिजेत, १०० डॉलर पाठवा" अशी तार करीन " असें सांगितलं व संपादकानें ह्या व्यवस्थेस संमति दिली. कांहीं महिन्यांनीं लेडिन मरण पावला व ठरल्याप्रमाणें बातमीद्वारानें तार केली. परंतु संपादकाच्या लक्षांत त्या तारेचा सरा अर्थ आला नाही व त्यानें परत तार करून बातमीद्वाराची उपबट्टीबद्ध हजेरी घेतली ! कांहीं आठवड्यांनीं लेडिनच्या मरणाची बातमी बाहेर आली, तेव्हां संपादकास चूक करून घेतला व एवढी मोठी बातमी हातीं आली असतां, तिचा उपयोग करतां आला नाही, ह्याबद्दल त्यास वाईट वाटते.

(दि वीक मॅ.)

४ जुलै, १७७६

ग्रेट ब्रिटनमधील लोक अमेरिकेत प्रथम व्यापार व वसाहत व्हासाठी उतरले, परंतु पहिला जेम्स आणि पहिला चार्लस व्हांच्या अमदांनीतील धार्मिक छळास कंटाळून प्युरिटन लोकांनी इंग्लंड सोडले. ट्र्यूडर घराण्याच्या अमदांनीतील व्यापाऱ्यांचा आणि रॉले, डेलावेर, बाल्टिमर इत्यादींचा वसाहती करण्यातील हेतु पैसा मिळविणे अग्नर ब्रिटिश सत्तेचा विकास करणे हा होता. तेथील स्थानिक रावटी लोकांस सुधारण्यासाठी आम्ही जात आहो, असे त्यांनी सांगितले, तरी तो बुद्धा महत्त्वाचा नव्हता. परंतु पहिल्या जेम्सच्या अमदांनीचे अक्षरेचे काळात ज्यांनी अमेरिकेत प्रयाण केले, ते सर्व आपले धार्मिक स्वातंत्र्य कायम राखण्याकरिता गेले. साहजिकच त्यांस इंग्लंडबद्दल फारसा ओलावा वाटत नव्हता. व्हा वसाहतवाल्यांनी अमेरिकेत अत्यंत कठीण प्रसंगांस तोंड देऊन आपली चरदारें स्थापन केली. त्यामुळे त्यांचे वर त्यांचे वंशजांचे स्वाभिमान, एककल्लीपणा, स्वातंत्र्यप्रियता, इत्यादींची पकड बसली. दुसऱ्या जेम्सचे कारकीर्दीत वसाहतवाले व इंग्लंड व्हाचेमध्ये सटका उद्भूत अमेरिका स्वतंत्र होण्याची वेळ आली होती. परंतु त्या राजास तत्त्वावरून वेळीच दूर करण्यांत आल्यामुळे स्वातंत्र्ययुद्ध शंभर वर्षांनी पुढे दकलते गेले. तेव्हापासून तिसऱ्या जॉर्जच्या अमदांनीपर्यंत न्यू इंग्लंडच्या व्यवस्थेत इंग्लंडने द्वचक्रद्वचक्र केली नाही. व्यापाराविषयक कायद्यांच्या अंमलबजावणीत इंग्लंडने कडकपणा दाखविला नाही, तोंपर्यंत वसाहतींना तक्रारीस फारसा वावही नव्हता. सप्तवार्षिक युद्धाचा शेवट इंग्लंडला अनुकूल होईपर्यंत अमेरिकेतील वसाहतींना स्वातंत्र्याचे स्वप्नही पदार्थ अशक्य होते. फ्रान्सचे लष्करी सामर्थ्य उत्तरेकडून व पश्चिमेकडून त्यांस भीति दर्शवित होते. परंतु सप्तवार्षिक युद्धांत फ्रान्सचा पराभव झाल्यामुळे वसाहतवाल्यांवरील दडपण नाहीसे झाले. वसाहतीमधील सैनिक फ्रेंचांविरुद्ध इंग्लंडच्या सैनिकांच्या बरोबरिने लढले व त्या वेळी वसाहतवाल्यांमध्ये आत्मविश्वास निर्माण झाला. तिसऱ्या जॉर्जचे अमदांनीचे प्रारंभी वसाहतींची लोकसंख्या १५ ते २० लाख, म्हणजे इंग्लंडच्या लोकसंख्येचे जवळजवळ एक चतुर्थांशाइतकी होती. अमेरिकेतील ही परिस्थिती नीट ध्यानांत न घेतली गेल्यामुळेच पुढे इंग्लंडला आपल्या वसाहतींस मुकावे लागले. सप्तवार्षिक युद्धाच्या सत्रांमुळे झालेले कर्ज भरून काढण्यासाठी इंग्लंडला करावाड करावी लागली. हे युद्ध अंशातः अमेरिकन वसाहतवाल्यांच्या हितासाठीच होते, व्हा हद्दीने त्यांनी काही करभार उचलला पाहिजे अशा मुद्यावर वसाहतींवर स्टॅम अॅक्टान्वये कर वसविण्यांत आला त्यास वसाहतींनी विरोध केला. ब्रिटिश पार्लमेंटने पुढे अॅक्ट रद्द केला परंतु कर वसविण्याचा आपला अधिकार कायम असल्याचे जाहीत केले. इतर कर पुढे वसविण्यांत आले व हे प्रकरण विघळले. आपल्या मूळ देशापासून स्वतंत्र व्हावे, अशी इच्छा वसाहतवाल्यांत अद्याप अन्नळ झालेली नव्हती, परंतु हळुहळू ती वाढत गेलीः ब्रिटिश सरकारनेही कडक धोरण स्वीकारले. वसाहतींमध्ये राजनिष्ठ लोक चहूसंख्य होते, परंतु ब्रिटिश सत्तेविरुद्ध उठणारांनी युद्धांत विजय मिळवून अमेरिकेस स्वतंत्र केले. ४ जुलै, १७७६ रोजी अमेरिकेतील १३ वसाहतींनी फिलिडेलफिया येथे स्वातंत्र्याची घोषणा केली, व 'युनायटेड स्टेट्स ऑफ अमेरिका' हे नवे राष्ट्र स्थापन केले.

फ्रान्सलाही इंग्लंडवर सूड घेण्याची त्यामुळे संधी मिळाली व फ्रान्स आणि अमेरिका हे देश एक झाले, आणि फ्रेंच आरमाराने सहाय अमेरिकेस मिळाले. अखेर, १७८२ साली इंग्लंडने अमेरिकेचे स्वातंत्र्य मान्य केले. ते १७८३ च्या व्हर्साइच्या तहाने मामुली रीतीने पळो झाले. ४ जुलै हा स्वातंत्र्यदिन अमेरिकेत नुकताच साजरा झाला, त्यास यंदाचे वर्षी विशेष महत्त्व प्राप्त झाले. जर्मनीच्या जगद्व्याच राज्यतुष्टीपासून आपला बचाव करण्याचा सर्व राष्ट्र प्रयत्न करीत आहेत, त्यांस अमेरिकेकडून मनःपूर्वक सहाय मिळत आहे.

व्हॅलीवॉलस, रिनिकॉइट रिंज, बॅडमिंटनचा कुले, कॅरमबोर्ड्स, पत्ते, पी. टी. शूज, सिंगींग बॅन्ड्स, बॉल्स, वगैरे सामान विक्रीपात शीर रीतीने मिळण्याचे एकमेव ठिकाण म्हणजे—

साठे-स्पॉर्ट्स,

डेव्हान जिमखाना पोस्टाजवळ, पुणे ४.

पात्रसाळ्यांतील उपयुक्त औषधे संग्रह करा

कॉलरा गोळी, संजीवनी गुटा, कुटजारिष्ट पाचकवटी, पंचकोलासव तसेच पंडुरोगावरील अप्रतिम गुणकारी

—: रक्तवर्धक —:

सुवर्णकल्प, बालजीवन, अस्थिपोषक, रक्तशोधक, कफनाशक हीं पेटंट औषधे मागवा

मुख्य दुकान-गणपती चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे आयुर्वेद रसशाळा पुणे, लि.

निजाम संस्थानातील सुवर्ण-साणीचें खोदकाम

सुवर्ण-साणी-खोदनाच्या आतिशय फायदेशीर धंद्याच्या पुन-
रुज्जीवनास हेद्राबादेत सुरुवात होत आहे. सरकारने १,००,०००
पौंड सार्वं करून सुवर्ण संशोधनाच्या गेल्या तीन वर्षांत केलेल्या
कामाची फळनिष्पत्ति फारच समाधानकारक आणि उचेजनक
आहे. तज्ज्ञांनी अशी सात्री दिली आहे की, सुवर्णसाणीचें खोद-
काम फायदेशीर रीतीने पुनः सुरू करणें शक्य आहे. त्याप्रमाणें
रायचूर जिल्ह्यातील हट्टी विभागांत हा धंदा पुनः सुरू करण्यास
छायाणाच्या सर्वांसोडी निजाम सरकारने आणखी २,५०,०००
पौंड मंजूर केले आहेत.

अलीकडे सोन्याचा भाव वाढल्याने संस्थानांत—विशेषतः
रायचूर जिल्ह्यातील मस्की-हट्टी विभागांत—सुवर्ण-साणीचें
खोदकाम पुनः चालू करण्याकडे सरकारचें लक्ष गेलें आहे.
पुरातन काळांत हा मस्की-हट्टी विभाग दक्षिणेंत असलेल्या
सुवर्ण-साणीच्या महत्त्वाच्या केंद्रांपैकी एक केंद्र होतें. एका
साजगी कंपनीने यापैकी कित्येक साणी खोदण्याचें काम पुनः
सुरू केलें. हें काम सन १९२० पर्यंत म्हणजे जवळजवळ २०
वर्षे चाललें. परंतु वाहतुकीच्या अडचणीमुळे सदरील काम फाय-
देशीर होत नसल्याकारणानें बंद करावें लागलें. वरील काळांत
या साणीतून १,५१,१७६ औंस वजनाचें सोने निघालें. हट्टी
चेथील सोन्याची साण पुरातन काळांत ६४९ फूट खोल होती.
परंतु जेव्हां ही साण सदरील कंपनीने बंद केली त्या वेळेस तिची
खोली आणखी ३,४०० फुटांनी जास्त वाढली.

मोठ्या प्रमाणावर पहाणीचें काम

त्यानंतर हेद्राबाद भूगर्भशास्त्र सात्याने रायचूर आणि गुलबर्गा
जिल्ह्यातील जेथे सुवर्ण आहे अशा ठिकाणच्या खेड्यांची व्यापक
प्रमाणावर पहाणी केली. या पाहणींत पुरातन काळांत सणलेल्या
सोन्याच्या पुष्कळ साणींचा शोध लागला आणि हट्टी व देवदुर्ग
भागांत सुवर्ण साणी शोधून काढण्याचें काम हातीं घेतलें गेलें.
यावरून या सात्याने असा निष्कर्ष काढला की सदरील क्षेत्राची
संभाव्य शक्ति यापूर्वी केव्हांच यथार्थ रीतीने अनुमावळी गेली
नाहीं. यानंतर सरकारने यासंबंधी तज्ज्ञांचें मत मागविलें व
तज्ज्ञांनी दिलेल्या मताच्या अधिकाऱावर सन १९३७ मध्ये
संस्थानांत व्यापारदृष्ट्या सोन्याच्या साणी शोधून काढण्याचें
काम सुरू करण्याचें ठरविलें.

सुवर्ण-साणी शोधून काढण्याचें काम

यासाठी सुरवातीस ५०,००० पौंडांची रक्कम मंजूर केली
आणि स्टेट रेल्वे बोर्डाच्या नेतृत्वाखाली हें काम सुवर्ण खोदकाम
करणाऱ्या तज्ज्ञांच्या एका सुमसिद्ध कंपनीकडे सोपविण्यांत आलें
होतें. साधारण पुढभागावरील भूगर्भातील सुवर्ण-साणी शोधून
काढणें, अशुद्ध धातूच्या पाटाची अखंडता किती खोल आहे हें
पाहण्यासाठी हिऱ्यांना भोंक पाहणें, उपलब्ध माहितीविषयी सात्री
करून घेण्यासाठी एका लहान साणीतून बंत्रानें पाणी उपसून
काढणें आणि भूगर्भातील परिस्थितीचा अभ्यास करणें, या सर्व
बाबींचा हातीं घेतलेल्या कामांत समावेश होतो.

वरील कामाची फळनिष्पत्ति फारच आश्चजनक होती, म्हणून
निजाम सरकारने या कामाचा विकास करण्यासाठी आणखी
५०,००० पौंड मंजूर केले. हें विकासकार्य करण्याकरितां मदत

मिळावी म्हणून मोठी व अधिक कायम स्वरूपाची यंत्रे हट्टी
चेथील साणीच्या 'ओकले सॅफ्ट' येथें बसविलीं गेलीं.

याच वेळीं शोरापूर तालुक्याच्या छ्मात असलेल्या जुन्या मंग-
लूर नांवाच्या साणीच्या उत्तर क्षेत्रातील बुदनि व हट्टीमधील
डोंगराळ प्रदेश आणि पुरातन वडली नांवाची साण व तिच्या
आसपास असलेल्या भागांत सुवर्ण साणी शोधून काढणाऱ्या मंड-
ळानें नवीन साणींचा शोध लावला. यानंतर जवळच असलेल्या
इतर संभाव्य भागांतहि साणीचा शोध लावण्याचें काम हातीं
घेतलें होतें.

सुवर्ण साणी शोधून काढणें व त्यांचा विकास करणें या
सर्वांपासून जी फळनिष्पत्ति झाली ती—विशेषतः हट्टी येथें—
फारच समाधानकारक नि सात्रीवाचक असून भूगर्भशास्त्रज्ञ व
सुवर्ण साणीच्या निष्णात इंजिनियर्सनी आपलें स्वतंत्र मत देऊन
वरील कामापासून काढलेल्या निर्णयाच्या स्वरूपाविषयी सात्री
दिली.

आणखी छायाणारा खर्च मंजूर

या दृष्टीने सरकारने सुवर्ण साणी खोदण्याच्या धंद्यास पुनः
सुरुवात करण्यासाठी आतां आणखी २,५०,००० पौंडांची रक्कम
मंजूर केली आहे. हट्टी क्षेत्रातील भूगर्भांत झालेल्या कामाची
वाढ करण्यासाठी व सोने तयार करण्याकरितां एक निर्णयी
उभारण्याच्या कामाकडे या रकमेचा विनियोग व्हावयाचा आहे.

पुणें—मिनव्हा

७ वा आठवडा

समाजाच्या विषमतेवर झगझगीत प्रकाश पाडणारा
नवयुगाचा प्रभावशाली बोलपट

अमृत

दिग्दर्शक : विनायक

लेखक : खांडेकर

छाया : पां. नाईक

: भूमिका :

मीनाक्षी, ललिता पवार, बंकी देवी, बाबुराव पेंढारकर,
साळवी, दामुअण्णा मालवणकर, मा. विठ्ठल, विनायक

मुंबई—सेंट्रल सिनेमा

३ रा आठवडा

शिवाय अखिल महाराष्ट्रांत सुरू आहे !

विचारप्रवर्तक सहकारी बातम्या

(ले. श्री. वा. चिं. भाऊ)

हिंदुस्थान सरकारचे मार्केटिंग (विक्रय विषयक) सहायार यांनीं ब्रह्मदेश व हिंदुस्थानातील बटाट्यांचा क्रयविक्रय या विषयावर एक रिपोर्ट लिहिला आहे त्यांत ते म्हणतात की, बटाटा हे एक घनोत्पादक पीक आहे. सालाकार्ती ९३ कोटी किंमतीचा बटाटा होतो. दिवसेंदिवस ते पीक करपाकडे शेतकऱ्यांची प्रवृत्ति वाढत आहे. पण जगातील इतर देशांच्या मानाने हिंदुस्थानांत दर एकराी बटाट्याचें पीक वेण्याचें प्रमाण फारच थोडें आहे. हिंदुस्थानांत बटाटा हा फक्त साण्यासाठीच उपयोगांत आणला जातो. इतर देशांप्रमाणें बटाट्यापासून इतर पदार्थ निर्माण करण्याचे प्रयत्न आपल्या देशांत होत नाहीत. आपल्या पुणें जिल्ह्यांत सेठ तालुक्यांत बटाट्याचें पीक प्रामुख्याने काढतात. पण माफक किंमतीस निरुपे वेणें न मिळणें व पिकाला जरूर असणारा पाणीपुरवठा भरपूर नसणें या अडचणीनें तिकडचा शेतकरी दिवसेंदिवस अधिक कर्जबाजारी होत आहे. कीड पडून माल खराब होतो व अशा नासलेल्या मालाला किंमत येत नाही. अशा वेळीं बटाट्यापासून कोणचे इतर औद्योगिक पदार्थ निर्माण करता येतात त्याची माहिती ईपीरियल अॅग्रिकल्चरल कॉन्सिलनें इकडच्या भागांतील शेतकऱ्यांना दिल्यास बरीच मदत होईल.

* * *

ग्रामीण उद्योगधंद्यांना ऊर्जितावस्था आणण्यासाठी सहकारी संस्था, रजिस्टर्ड न झालेल्या संस्था व औद्योगिक कार्याकडे विशेष कळ असलेल्या साजगी व्यक्ती यांना जरूरी प्रमाणें भांडवलाचा पुरवठा करण्याचें संयुक्त प्रांताच्या सरकारनें ठरविळें आहे. सहकारी संस्थांना रु. ५००० व सासणी व्यक्ती व अनरजिस्टर्ड संस्था यांना प्रत्येकीं रु. १५०० पर्यंत सरकार भांडवल देणार आहे. या भांडवलाची फेड ७ वर्षांत करावयाची असून २३ टक्के हून कमी नाही. इतक्या दरानें व्याज आकारावयाचें सरकारनें ठरविळें आहे. याप्रमाणें इतर प्रांतिक सरकारांनींही आपापल्या प्रांतांत सदळ हातानें भांडवलाचा पुरवठा केल्यास ग्रामीण उद्योगधंदे सुधारतील व बेकारी कमी होईल यांत शंका नाही. पण दळणवळणाचे मार्ग, वहातुकीचा खर्च, परदेशच्या मालाबरोबर होणारी चढाओढ यामुळे लहानसहान धंद्यांना जो पायबंद बसतो तो सरक्षक जकातीत वसाविषयाचें हिंदुस्थान सरकारनें मनावर घेतल्याशिवाय सुटणार नाही, व लहान-मोठे धंदे आपल्या देशाला किफायतशीर होतील याचाही विचार प्रांतिक सरकाराला करण्यास लोकहितवक्ष पुढान्यांनीं माग पाडले पाहिजे तरच अशा भांडवलाचा खरा उपयोग होईल.

* * *

दिसंबर १९४० अखेर पुन्या होणाऱ्या ३४ महिन्यांचे अवधीत मद्रास इलाख्यांत शेतकरी ऋणमुक्तीच्या कायद्यान्वये १,५३,००० अर्जादारांच्या मागणीचा विचार झाला व त्यांचेकडील येणें कर्जबाकी रु. ५,७८,८०,८८३ बदल तहजोटी निकालीत निघाल्या. अदमासे शेंकडा ४७-३ प्रमाणांत सुट सवलत देण्यांत आली !

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा, केंस गळणें व टकळ

ह्यावर अनुभविक उपाय

संजीवन मॅन्युफॅक्चरिंग कंपनी, अहमदाबाद

“ अर्थ ” ग्रन्थमालेंतील पुस्तकें

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सहकार, बँकिंग इत्यादि विषयांवरील सोपी व व्यावहारिक उपयुक्ततेची लोकप्रिय पुस्तकें.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
दुसरी आवृत्ति किं. १ रु. ८ आ.

२ रिझर्व्ह बँक : किं. १ रु.

३ व्यापारी उलाढाली : किं. १ रु.

* * *

१ भारतीय अर्थशास्त्र : किं. ५ रु.

२ अर्थशास्त्र : किं. ३ रु.

अर्थशास्त्र, बँकिंग, सहकार इत्यादि विषयांवरील इतर पुस्तकेंही पुराविळी जाताल.

अर्थ ग्रन्थमाला, पुणें ४.

पुण्यांत आल्यावर

सुशिक्षितांनीं सुरू केलेल्या

OUR HOME

या

कमालीच्या स्वच्छ, सात्त्विक व पुष्टिदायक

निवास भोजनालयांत

उत्तरण्यास या.

मध्यवर्ती, हवाशीर मोकळी जागा व सर्व सुखसोयी

याच एका ठिकाणीं

अनुभवास येतील.

अक्षर होम,

६१९ शनिवार पेठ, नातूंचे हौदासमोर, पुणें.

निवडक बाजारमाव

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर, १९३५ पासून)		३१
सरकारी आणि निमसरकारी रोखे		
५% करमाऊ लोन (१९४५-५५)	१११-८	
४% १९४३	१०४-४	
३% बिनमुदत	९६-१	
३% १९४०-५०	१०२-१३	
३% (१९६३-६५)	९५-०६	
२% १९४८-५२	९७-१२	
४% पोस्ट ट्रस्ट (लांब मुदत)	१०८-१४	
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत)	१०८-८	
४% नैसर्ग कर्ज (१९५३-६३)	११५-८	
५% नैसर्ग कर्ज (१९५५)	१२४-०	

मंडळ्यांचे भाग

(कंसातील पहिला आकडा भागाची दरोनी किंमत, दुसरा आकडा घट्टल झालेले भागल व कंसांतल्या आकडा वार्षिक डिपॉझिट दर्शविता.)

बँका

बँक ऑफ इंडिया (१००-५०) ११%	१४६-०
बँक ऑफ बरोडा (१००-५०) १०%	१११-०
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५०-२५) ८%	४५-४
इंफिनिटल बँक (५००) १२%	१५८५-०
बॉम्बे मॉ. को. बँक (५०) २ रु.	५३-८
रिझर्व बँक (१००) ३%	१०५-१२

बीज

बॉम्बे ट्रेन्चे ऑर्गि. (५०) ३३%	१३२-८
कराची (१००) १%	२१५-०
पुणे इलेक्ट्रिक (१००) १%	२१७-८
टाटा पॉवर ऑर्गि. (१०००) ५%	१६२५-०
आंध्र व्हॅली ऑर्गि. (१०००) ७%	१६३०-०

रेल्वेज

बॉम्बे-नारामती (१००) ४%	१०४-८
पाचारा-जामनेर (१००) १%	६४-८
आमदावादा मांजल (५००) १%	८९२-८
तापी व्हॅली (५००) ३%	३४६-४

इतर

बेलापूर घुगर (५०) १० रु.	२०९-०
इन्फेस्टमेंट ट्रस्ट (१००-५०) २ रु.	४५-०
शिवा स्टीम (१५) १ रु.	२०-११
न्यू इंडिया विमा (७५-१५) १ रु. ८ आ.	४६-०
ओरिएंटल विमा (२००) १२५ रु.	४२३०-०
टाटा आयर्न प. वे. (१५०) १%	२१७-८
टाटा आयर्न यु. वे. (१००) १८ रु. १० आ.	१५४-८
टाटा आयर्न ऑर्गि. (७५) १५ रु.	३७७-०
टाटा आयर्न डिपॉझिट (३०) १४३ रु. १४ आ. ७ पे.	१६४७-८
ब्रह्मोसिपेटेड सिमेंट (१००) ५ रु.	१४२-४

सोने-चांदी

बॉम्बे (मिंट) फ्रॅन्क तोळ्यास	४२-६-३
पंढरी फ्रॅन्क १०० तोळ्यास	६३-०-६

सर्व तन्हेचा कापड छपाई व रंगाई (Calico Printing and Dyeing) करणारा कारखाना.

‘पायोनियर डाईंग हाऊस’

कोचाचे कापड (Casement cloth), दाराचे पडदे, टेबल कव्हर इ. टिकाऊ रंगाचे, स्वदेशी तयार मिळतात. कारखाना:—
मिकारदास मारुती रोड, दत्तवाडी, पुणे.

मधुमेहावरील औषध

तीन आठवड्यांचे

औषधास फक्त रु. ७

—मागविण्याचा पत्ता—

मॅनेजिंग डायरेक्टर, रुशल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.
१२३ ए, नदाशिव, पुणे २.

The Co-operators' Book Depot.

9, BAKKHOUSE LANE,
FORT, BOMBAY.

The Only Book Depot of its Kind in India.

Specialising in

Books on Economics, Co-operation, Banking and Finance, Accountancy and Auditing, Commerce, Business Organisation, Rural Reconstruction and allied Subjects.

Books on all Subjects and of all Publishers in India, England and America are readily supplied at the published Prices.

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.

राहणेची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपती चौक

व्यवस्थापक

सरकारी डिप्लोमा मिळाल्यानंतर पुढील प्रॅक्टिस व धंदेशिक्षण घेऊन
जर्निमन टेलर व्हा.

मुदत सहा ६ महिने, फीसह सर्व खर्च ६० रु., अगदी नवीन विद्यार्थ्यांस
फीसह सर्व ११० रु. मुदत १ वर्ष

परारुकर टेलर्स अँडोडिमी, ६७१ सदाशिव, पुणे.

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver,
Electro-plater & Manufacturer of Sporting
Trophies, Medals, Cups etc.

- - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -
POONA CITY.

अर्थशास्त्र

लेखक:—प्रो. वा. गो. काळे व प्रा. द. गो. कर्वे
पुस्तकाच्या सुमारे ३००; किंमत ३ रुपये
या ग्रंथात अर्थशास्त्राच्या सर्वसाधारण सिद्धांतांचे विवेचन केले
आहे.

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची विध्वंस बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली

महापुरुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन
स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

बंबाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला

बँका आणि त्यांचे व्यवहार

लेखकः—प्रो. वा. गो. काळे व श्री. श्री. वा. काळे

दुसरी आवृत्ति

या पुस्तकांत बँकांची घटना, व्यवहार व कामकाजाची पद्धति यांचे सोपपत्तिक विवेचन अत्यंत सोप्या भाषेत केलेले असून बँकांनी आपला व्यवहार सुरक्षितपणे व फायदेशीर रीतीने कसा करावा या बाबतीत अनेक महत्त्वाच्या व उपयुक्त सूचना केल्या आहेत. चलन, हुंडणावळ, आधुनिक तऱ्हेच्या बँका, मध्यवर्ती बँका, सहकारी बँका, सावकारी धंदा, ठेवी, डिस्काँट व कर्जे इत्यादि महत्त्वाच्या प्रचलित व व्यावहारिक विषयांची सांगोपांग चर्चा त्यांत आली आहे. सध्याच्या परिस्थितीत प्रत्येक महाराष्ट्रीय नागरिकास बरील प्रश्नांची माहिती अत्यावश्यक असल्याने मुद्दाम त्यांचे बोधप्रद विवेचन या पुस्तकांत केले आहे. विषयाची मांडणी व विवेचनपद्धति सुलभ असल्यामुळे सद्दर पुस्तक सर्वसाधारण वाचकांसहि उपयुक्त होणार आहे. किंबहुना, त्यांचेकरिताच ते सहेतुक लिहिले आहे, असे म्हणण्यास हरकत नाही. सबब, बँकांचे भागीदार, ठेवीदार, डापरेक्टर, गिन्हाइक, व्यवस्थापक आणि नोकर यांनी विशेषतः हे पुस्तक अवश्य वाचावे.

दुसऱ्या आवृत्तीत आवश्यक त्या नवीन माहितीची भर घालणारी अनेक प्रकरणे समाविष्ट केली असून रिझर्व्ह बँकेने सुचविलेल्या कायद्याच्या मसुद्याचे विवेचनहि त्यांत आलेले आहे.

किंमत १. रु. ८ आ. टपालखर्च वेगळा.

पुस्तकें मागविण्याचा पत्ता—(१) व्यवस्थापक, अर्थ ग्रन्थमाला, पुणे ४.

(२) को-ऑपरेटिव्ह बुक डेपो, ९ बेक हाउस लेन, फोर्ट, मुंबई.

रिसबूड ब्रदर्स, टेलर्स

वक्तशीरपणा व फिटिंग ह्याची गॅरंटी

Prop. M. V. Risbud, B. A.

सदाशिव पेठ हौदानजीक, पुणे २.

महिलांचे भरतकाम व विणकामाच्या सामानांचे दुकान

एम्ब्रॉयडरी मार्ट

६१६, शनवार पेठ, पुणे २.

हे पत्र पुणे, पेठ भंडुडा व. नं. ९१५११ आर्यभूषण छापसाऱ्यांत रा. विठ्ठल हरि बर्वे, यांनी छापिले व रा. श्रीपाद धामन काळे, या. ९, यांनी ‘दुर्गाधवास,’ भंडुडा, व. नं. ९२४११३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.